

SCURTĂ EXPUNERE ASUPRA ERORII JUDICIARE

Jud. Teodor-Viorel GHEORGHE

Abstract

The material exposes in a condensed form the essential aspects of the legal phenomenon of miscarriage of justice, highlighting the facets of the notion, the causes that lead to the wrongful resolution of criminal cases, the remedies adopted by national judicial systems to remove these factual errors, all this by reviewing several judicial systems representative of the Anglo-American, the Romano-Germanic and the Scandinavian vision.

The notion of "miscarriage of justice" is defined both from a classical perspective, as referring strictly to the conviction of the innocent, and from broader perspectives, such as differentiating between the conviction of the factually innocent and the conviction of the procedurally innocent, including in the definition both the error of convicting an innocent person and that of acquitting a guilty person, or distinguishing between unintentional error and knowing "error".

The sources of miscarriages of justice and their specificity in different legal systems, such as those of the United States of America, Great Britain, France, Germany, Norway and, of course, Romania, are summarized. The article also provides an extensive analysis of the legal tools by which miscarriages of justice are discovered and removed.

It is concluded, based on a comparative analysis with other countries, that the Romanian judicial system ensures a high standard of quality in this matter.

Keywords: miscarriage of justice, review, art. 453 Code of Criminal Procedure, Court of Criminal Appeal, Criminal Case Review Commission.

Introducere

Unul dintre pericolele majore împotriva căruia societatea își ia măsuri de protecție este săvârșirea de infracțiuni. Infracțiunea, ca fapt social, atentează la siguranța celor mai importante valori sociale, și, de aceea, ea este incriminată prin norme de drept penal, este urmărită, deferită justiției și sancționată prin intermediul procesului penal. Necesitatea apărării sociale prin reprimarea faptelor penale este una aparținând dreptului natural, deoarece este născută din drepturi primare, nederivate, legate de însăși natura omului și independente față de orice putere¹.

* Materialul a fost prezentat în cadrul Conferinței Naționale cu participare internațională „Provoacări ale Științelor Penale la început de Mileniu III”, Universitatea Ovidius Constanța, 26 aprilie 2023.

¹ A.J. NIȚĂ, *Drept constituțional*, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 13.

Dacă putem afirma că legislația procesual penală, astfel cum s-a dezvoltat și perfecționat de-a lungul istoriei, este aptă a asigura tragerea la răspundere penală a persoanelor ce au săvârșit infracțiuni, trebuie să conștientizăm, totodată, că justiția este aplicată de oameni, iar oamenii pot greși. Judecătorul nu se bucură de infailibilitate, iar judecata sa nu este scutită de riscul erorii². Se ridică astfel problema erorilor ce pot interveni în cursul justiției penale.

Noțiune. Ce este eroarea judiciară?

Ca noțiune consacrată în limbajul comun, eroarea judiciară înseamnă condamnarea nevinovatului. O condamnare greșită este un eșec al justiției în cel mai fundamental sens, deoarece atrage consecința că o persoană inocentă a fost în mod eronat condamnată pentru o infracțiune pe care nu a comis-o. Greșita condamnare provoacă un impact de mare amploare asupra indivizilor care o suferă și asupra familiilor lor, dar erodează și încrederea publicului în sistemul penal de justiție.

Nu este însă singurul sens al conceptului.

Într-o definiție scurtă, dar largă ca semnificație, eroarea judiciară este „eșecul de a ajunge la scopul justiției”³. Or, scopul justiției, oriunde în lume, este acela de a se stabili adevărul și a se face dreptate, dat fiind că dreptatea, ca formă de manifestare a binelui, nu este posibilă fără adevăr⁴. În această paradigmă, este de observat că adevărul și dreptatea trebuie stabilite nu numai în situația în care există risc de condamnare a inocentului, ci și în situația în care există risc de achitare a criminalului. Dacă nu ar fi așa, întregul sistem al incriminării penale, al pedepselor și al procesului penal și-ar pierde sensul rațional. Așadar, definiția prezentată cuprinde, în accepțiunea noastră, ambele fațete ale problemei: condamnarea nevinovatului și achitarea vinovatului.

Potrivit legislației, doctrinei și jurisprudenței române, eroarea judiciară este pusă în relație de definire cu instituția revizuirii, și constă într-o hotărâre penală definitivă prin care a fost soluționat greșit raportul juridic de drept substanțial privind infracțiunea judecată, prin pronunțarea unei condamnări, unei achitări sau unei încetări a procesului penal, în locul unei alte soluții dintre acestea, stabilită ca fiind corectă în urma judecării căii de atac a revizuirii.

² V. STOICA, *Pot fi prevenite erorile judiciare?*, în Revista „Dilema veche”, nr. 924-925, 23 decembrie 2021 - 5 ianuarie 2022.

³ S. POYSER, J.-D. GRIEVE, *Miscarriages of justice: what can we learn*. In: Griffiths, Andy and Milne, Rebecca, (eds.) *The Psychology of Criminal Investigation: from theory to practice*. Routledge (2018), p. 2, <https://www.routledge.com/The-Psychology-of-Criminal-Investigation-From-Theory-to-Practice/Griffiths-Milne/p/book/9781138639416>, vizitat la 12 aprilie 2023.

⁴ V. STOICA, *op. cit.*

Astfel, în privința legislației, atât fostul art. 394 Cod procedură penală din 1968, cât și actualul art. 453 Cod procedură penală, astfel cum a fost stabilit a fi constituțional prin decizia Curții Constituționale nr 2/2017⁵, cererea de revizuire poate fi introdusă atât în favoarea condamnatului, cât și în defavoarea celui achitat sau celui față de care s-a dispus încetarea procesului penal; cu alte cuvinte, eroarea judiciară ce urmează a fi înlăturată pe această cale este fie o soluție greșită de condamnare, fie o soluție greșită de achitare, fie, în sfârșit, una de încetare a procesului penal.

Lucrările de specialitate explică faptul că „orice revizuire presupune o eroare care decurge din inexacta stabilire a situației de fapt”, și că „finalitatea revizuirii constă în înlăturarea erorii judiciare”⁶, fără a diferenția între erorile judiciare favorabile inculpatului sau cele nefavorabile acestuia.

Urmând aceste repere, jurisprudența validează același sens legal extins al erorii judiciare.

O definiție ce nu se limitează la condamnările greșite ne este oferită și în plan psihologic, arătându-se că „prin eroare judiciară se înțelege perceperea, interpretarea, sancționarea greșită, cu bună sau rea-credință, a datelor factice și juridice ridicate în cadrul procesului de înfăptuire a justiției”⁷.

Doctrina *common-law* dezvoltă însă și o diferențiere între cele două cauze generale ale erorii judiciare constând în condamnarea greșită. Mai precis, se distinge între condamnarea celui care nu a comis infracțiunea (nevinovăția factuală), și condamnarea celui care a comis infracțiunea dar care nu ar fi trebuit condamnat, pentru că i s-au încălcat drepturile în timpul procesului (nevinovăția procedurală sau legală)⁸. Se concluzionează însă că, deoarece este foarte greu a se identifica nevinovatul „de fapt”, se adoptă, ca regulă generală, calea stabilirii nevinovăției procedurale, iar prin raportare la aceasta, eroarea judiciară se referă la vătămarea drepturilor individuale de către agenții statului.

În sfârșit, o ultimă diferențiere pe care dorim să o evidențiem în legătură cu conceptul de „eroare judiciară” este aceea dintre soluția fundamental greșită produsă fără intenția organelor penale, și cea produsă cu intenție (cu rea-credință). Deși finalitatea și consecințele sunt aceleași, pot fi extrase concluzii distincte care să contribuie la înlăturarea erorii sau chiar la îmbunătățirea sistemului judiciar care a produs-o.

⁵ C.C.R., Decizia nr 2 din 17 ianuarie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.453 alin.(3) și (4) teza întâi și ale art.457 alin.(2) din Codul de procedură penală, M. Of. nr. 324 din 5 mai 2017.

⁶ N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală, Parte specială*, vol II, Ed. Paideia, București, 1994, pp. 337-338.

⁷ T. BUTOI, I.-T. BUTOI, *Psihologie judiciară. Tratat universitar*, vol. II, Editura Fundației Românie de Măine, București, 2001, p. 71.

⁸ S. POYSER, J.-D. GRIEVE, *op. cit.*, p. 2.

O observație în acest sens ar fi aceea că, semantic, noțiunea de „eroare” judiciară se referă la greșelile de judecată comise fără intenție. O persoană se poate afla în eroare atunci când nu cunoaște, ori când cunoaște greșit o situație de fapt sau de drept, iar nu atunci când și-a propus deliberat să acționeze împotriva a ceea ce cunoaște corect. Or, în materia justiției penale, eroarea neintenționată asupra soluției este rezultatul întregului sistem procesual, pentru că acest sistem reglementează modul de producere a dovezilor, modul de utilizare a acestora și organele care le valorifică (inclusiv competența lor procedurală și profesională). În schimb, soluția intenționat greșită nu este (în zilele noastre) rezultatul ansamblului legal de justiție, ci este manopera persoanei sau persoanelor care manifestă reaua-credință, ori, în cazuri generalizate, a unui sistem politic opresiv. În primul caz atenția trebuie concentrată asupra îmbunătățirii cadrului legal, în cel de-al doilea, asupra sistemului de recrutare a celor ce fac parte din aparatul judiciar ori asupra regimului politic care impune intenționat condamnarea persoanei nevinovate ori absolvirea de răspundere a celei vinovate. Este de subliniat, în acest ultim sens, că nu trebuie pus, principial, semnul egalității între sistemul politic al unui stat și legislația sa, cu referire la cauzele erorilor judiciare. Legislația unui stat poate fi concepută să asigure corecta soluționare a cauzelor, dacă ar fi aplicată în litera și spiritul legii, chiar dacă, în fapt, este aplicată abuziv în cazuri particulare ori generalizat.

Totodată, diferențiate sunt și căile de înlăturare a erorilor judiciare, în cele două categorii de situații. Eroarea neintenționată poate fi evidențiată prin descoperirea unor noi probe, cea intenționată, prin dovedirea lipsei de loialitate (în general vorbind) a organului judiciar.

Cauzele erorii judiciare

Cauzele erorilor judiciare au făcut obiectul a numeroase studii și cercetări aplicative⁹, în special în statele *common law*, unde au fost înregistrate numeroase condamnări infirmate ulterior¹⁰.

Potrivit acestora¹¹, erorile judiciare (ce se referă doar la greșita condamnare) provin din următoarele categorii principale de surse: 1. identificările greșite făcute

⁹ E. BORCHARD (1932), *Convicting the Innocent*; J. FRANK (1957), *Not Guilty*; C.-G.-L. DU CANN (1960), *Miscarriages of Justice*; RADIN, E.(1964), *The Innocents*; R. BRANDON, C. DAVIES (1973), *Wrongful Imprisonment*; Royal Commissions in Australia and New Zealand (1980), *Chamberlain Case, Edward Charles Splatt Case, Douglas Harry Rendell Case*; H. BEDAU, M. RADELET (1987), *Miscarriages of Justice in Potentially Capital Cases*; The Innocence Project at the Benjamin N. Cardozo School of Law of Yeshiva University in New York (1992).

¹⁰ A. DEJEAN DE LA BÂTIE, *La réparation de l'erreur judiciaire en France et au Royaume-Uni*, <https://docassas.u-paris2.fr/nuxeo/site/esupversions/5dac0a2d-4af3-485f-873d-6e2eac4749b?inline>, vizitat la 12 aprilie 2023.

¹¹ A se vedea J. GOULD, R. LEO, *One Hundred Years Later: Wrongful Convictions after a Century of Research*, *Journal of Criminal Law and Criminology*, volume 100, issue 3, article 7,

de martorii oculari; 2. concentrarea poliției numai asupra unei ipoteze/variante de săvârșire a infracțiunii, respectiv numai asupra unui suspect, și strângerea probelor doar în această direcție (fenomen denumit „viziune de tunel”); 3. Recunoașterile/mărturisirile false făcute de acuzați; 4. folosirea ca probe a mărturiilor unor informatori aflați în stare de deținere; 5. erori provenite din expertize și din mărturia expertului; 6. exercitarea defectuoasă sau abuzivă a funcției de acuzare de către procuror; 7. exercitarea inadecvată a apărării acuzatului. La acestea pot fi adăugate și altele, precum presiunea publicului și efectele mediatizării cauzei, declarații false ale martorilor, rolul efectelor rasiale, eșecul căilor de atac postcondamnare sau lipsa pregătirii temeinice de specialitate a poliției.

Deși astfel de cauze ale erorilor judiciare pot fi considerate că intervin aleatoriu, în cazuri particulare, se poate concluziona și faptul că, în mare parte, ele sunt efectul sistemului de justiție în care se produc¹². Spre exemplu, în Statele Unite, erorile judiciare cauzate de identificările greșite făcute de victime sau martori oculari se ridică la un procent de peste 75%, în timp ce recunoașterile false făcute de acuzați ocupă un procent între 14-25% din condamnările greșite¹³, dar astfel de cauze nu ocupă un loc principal în alte sisteme judiciare naționale, fie ele de drept continental sau *common-law*, și, cu atât mai puțin, nu se ridică la proporția de condamnări eronate constatată aici. Or, în condițiile în care caracteristicile factorului uman (capacitatea organelor de simț, rațiunea, memoria etc.) sunt, în medie, aceleași la toți oamenii, indiferent de țara în care trăiesc, erorile judiciare specifice produse cu precădere numai în anumite state nu-și pot avea originea (doar) în factorul uman ca atare, ci într-un complex mai larg de factori, fie acceptați, fie chiar stipulați ca regulă în procesele penale. Spre exemplu, în condițiile unui sistem judiciar asemănător, adversarial, problemele privind condamnările greșite pe baza falselor recunoașteri, evidențiate în SUA, nu se regăsesc și în Australia ori Noua Zeelandă¹⁴, sau condamnările greșite datorate problemelor rasiale nu sunt semnalate în Canada, spre deosebire de situația din Statele Unite.

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc> , vizitat la 18 martie 2023; A. YOUNG, „Book Review: Convicting the Innocent: Where Criminal Prosecutions Go Wrong, by Brandon L. Garrett”, *Osgoode Hall Law Journal* 50.2 (2012), <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca.>, vizitat la 10 ianuarie 2020 ; Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, September 2004, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/ccr-rc/pmj-pej/pmj-pej.pdf>, vizitat la 18 martie 2023;

¹² „Condamnările greșite în Statele Unite nu sunt greșeli aleatorii, ci sunt mai degrabă rezultate organice ale sistemului” (U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *Prevention of Wrongful Convictions: Norwegian Legal Safeguards and the Criminal Cases Review Commission*, University of Cincinnati Law Review, volume 80, Issue 4, Article 15, September 2013, <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=uclr> , vizitat la 18 martie 2023).

¹³ Un studiu a concluzionat că cca. 60% din condamnările pentru omor, probate apoi prin expertiza ADN ca fiind greșite, au implicat o mărturisire falsă (*apud*. J. GOULD, R. LEO, op. cit.).

¹⁴ Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, op. cit.

Alte cercetări¹⁵ pun în evidență și unele cauze sistemice, precum înțelegerea/interpretarea greșită a probelor de către jurați, orientarea procesului acuzatorial spre o mentalitate de confruntare/întrecere ce pune accentul pe strategia de victorie iar nu pe cea de aflare a adevărului. De asemenea, o seamă de alte studii de specialitate se referă la cauze ale producerii erorilor judiciare datorate modului în care este conceput procesul judiciar adversarial. Sunt menționate: rolul pasiv al judecătorului în ce privește administrarea probelor¹⁶, accesul limitat al juriului la cunoașterea probelor, regimul legal al probelor, ce impune înlăturarea unor probe pe criterii formale iar nu pe criterii de lipsă de veridicitate, indisponibilitatea sau limitarea excesivă a căii ordinare de atac asupra stabilirii situației de fapt, insuficiența garanțiilor juridice¹⁷.

Acest complex de factori a dus la un mare număr de erori judiciare, în sensul condamnărilor greșite, în Statele Unite, cifrele oficiale vorbind, spre exemplu, despre 1300 de condamnați în decursul anilor 1989-2013, care au fost găsiți în final nevinovați, din care 87 condamnați eronat numai în 2013¹⁸. Un simplu calcul ne arată că timp de 24 de ani s-a produs mai mult de o eroare judiciară în fiecare an, în fiecare din cele 50 de state americane.

În sistemele de drept continental, inclusiv în România, precum și în țările scandinave, numărul erorilor judiciare (privind condamnări greșite) este foarte redus, iar acestea se datorează eșecului de a identifica sau de a prezenta probe în cauza respectivă, care ar fi putut schimba hotărârea inițială. Redeschiderea procesului (revizuirea) se bazează, în mod tipic, pe noi dovezi apărute după darea soluției, fie de natură testimonială, fie de natură expertală sau medico-legală¹⁹. Este relevant, sub acest aspect, că, spre exemplu, în România, cazul de revizuire invocat în aproape toate situațiile²⁰ (cu excepția celor privind neconstituționalitatea unui text ori existența unei hotărâri CEDO) este cel privind descoperirea de fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute la soluționarea cauzei, iar nu cele referitoare la

¹⁵ FRANK, J., *Courts on Trial: Myth and Reality in American Justice, Chapter 6: The „Fight” Theory versus The „Truth” Theory*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1949, www.la.utexas.edu, vizitat la 1 februarie 2020.

¹⁶ FINKELSTEIN, R., *The adversarial system and the search for truth*, Monash University Law Review, vol. 37, No 1, 2011, www.austlii.edu.au, vizitat la 12 noiembrie 2016 („The truth should never be a plaything of the parties” - „ Adevărul nu ar trebui să fie niciodată obiectul de joacă al părților”).

¹⁷ U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *op. cit.*

¹⁸ Raport al Registrului Național al Erorilor Judiciare, elaborat de Facultatea de Drept Michigan, în colaborare cu Centrul privind monitorizarea erorilor judiciare din cadrul Facultății de Drept a Universității de Nord-Est din Chicago, [www.deathpenaltyinfo.org/innocence-cases.](http://www.deathpenaltyinfo.org/innocence-cases), vizitat la 10 ianuarie 2020.

¹⁹ U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *op. cit.*

²⁰ I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, ediția a II-a, Universul Juridic, București, 2018, p. 418.

un înscris fals, la o mărturie falsă ori la un comportament neloial de natură penală al organelor penale.

Rezumativ, potrivit doctrinei române²¹, erorile judiciare pot fi generate de accidentalitate, de lipsa probei sau de fraudă procesuală. Lipsa probei și fraudă procesuală sunt reflectate în temeiurile formale ale revizuirii, însă accidentalitatea privește însăși (in)capacitatea organelor judiciare de a corobora și interpreta obiectiv și corect ansamblul probelor.

Germania. Cele câteva erori judiciare constatate în Germania într-o lungă perioadă de timp au avut drept cauze: interpretarea greșită a probelor circumstanțiale într-o situație de tentativă de omor prin sugrumare cu un fular, în care victima, care nu văzuse agresorul, a fost găsită și resuscitată de soțul ei, iar ulterior acesta a fost condamnat greșit pentru infracțiunea respectivă (afacerea Worz, 1997); plângerea falsă pentru vătămare corporală, a soției condamnatului, pentru a ascunde propria infracțiune privind tranzacții monetare ilegale (afacerea Mollath, 2003); insuficiența probelor într-un caz de pretins omor și depesare a cadavrului urmată de mâncarea acestuia de porci și câini, în condițiile în care condamnarea inculpaților a avut loc în 2005, iar 4 ani mai târziu, în 2009, cadavrul pretinsei victime a fost descoperit în mașina sa, în Dunăre, fără semne de leziuni violente (afacerea Rupp); plângerea falsă pentru viol a victimei (afacerea Horst, 2011); declarația falsă a unui martor cheie, influențat de poliție, potrivit căreia acuzatul i s-ar fi confesat că a săvârșit crima (afacerea Peggy, 2018).

Franța. Justiția franceză a constatat producerea unor erori judiciare într-un număr redus de cazuri. Din 1945 până în 2001, în Franța au fost constatate oficial 7 cazuri de eroare judiciară în sensul condamnării unor persoane nevinovate²². Până în 2013, acestora li s-au adăugat doar alte două cazuri²³.

Între cauzele semnalate în literatura de specialitate ce au condus la erori judiciare pot fi menționate: plângerea falsă pentru viol (afacerea Secher); mărturisirea falsă, ulterior retractată fără succes (afacerea Dehays); prejudecata poliției și concentrarea probelor împotriva bănuitei (afacerea Case); prejudecata magistratului în privința comportamentului acuzatului, ca urmare a antecedentului său de a fi ucis un animal – „cine a ucis o pisică, este capabil să ucidă și o fetiță” (afacerea Devaux); false mărturii (afacerea Agret); declarația victimei înainte de a muri, cu privire la identitatea ucigașului, în lipsa oricăror altor probe sau a motivului faptei (afacerea Mauvillain); probe circumstanțiale care au plasat condamnatul la locul violului și

²¹ V. DONGOROZ, C. BULAI, S. KAHANE, N. ILIESCU, G. ANTONIU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. VI, Ed. All Beck, Ed. Academiei Române, București, 2003, p. 266; VOLONCIU, N., *op. cit.*, p. 343.

²² A. FICHEAU, *Les erreurs judiciaires, Mémoire de D.E.A. Droit et Justice*, 2002, Université de Lille II, Faculté de Sciences Juridiques, Politiques et Sociales, p.7, www.edoctorale74.univ-lille2.fr, vizitat la 11 ianuarie 2020.

²³ A. DEJEAN DE LA BÂTIE, *op. cit.*

crimei împotriva a doi copii, combinate cu lipsa informației privind prezența în zonă a unui criminal în serie cunoscut (afacerea Dils); antecedentul de consumator de droguri al condamnatei, acuzată de uciderea unui dealer, combinat cu faptul că nu a furnizat alibiul - real -, conform căruia în perioada crimei se afla la dezin-toxicare (afacerea Daalouche); cazierul judiciar bogat al condamnatului, implicând agresiuni sexuale și tâlhării prin utilizarea de arme, precum și similaritatea unor semnalmente între adevăratul făptuitor și cel condamnat eronat, presiunile poliției la interogatoriu care au dus la recunoașterea falsă a vinovăției pentru omorul asupra unei tinere (afacerea Machin).

Norvegia. Cele mai frecvente categorii de cauze în care se constată intervenirea unei erori judiciare în Norvegia - în număr redus, de altfel - se referă la infracțiuni contra patrimoniului, de violență, droguri și abuz sexual asupra copiilor, în care noi constatări medicale, expertize sau analiza calității audierii copilului pretins abuzat subminează condamnarea inițială. În 40% din situații cauza erorii a constituit-o necunoașterea unei stări psihice a făptuitorului, de natură a-i înlătura responsabilitatea penală. Din totalul cererilor formulate, o proporție de 15% s-au calificat pentru a fi rejudecat procesul, iar din acestea, în 82% din cauze s-a ajuns la o exonerare totală, iar în 17% din cauze, la o exonerare parțială de răspundere penală. Făcând distincția între erorile în care condamnatul nu a fost făptuitorul (nevinovatul factual) și cele în care s-au produs greșeli formale/procedurale dar condamnatul era cel care a săvârșit fapta (nevinovatul legal), se arată că cele mai multe din cazurile redeschise aparțin acestei din urmă categorii.

În Norvegia au fost documentate foarte puține situații de mărturisiri false. De asemenea, declarațiile false-voit sau cu bună-credință - ale martorilor oculari nu se remarcă printre cauzele pregnante ale erorilor judiciare, dat fiind că astfel de declarații singulare nu sunt suficiente pentru o condamnare, ele urmând a fi coroborate și cu alte probe²⁴. Un singur caz a fost redeschis pe baza probei ADN.

Garanțiile în direcția evitării erorilor judiciare evidențiate de studiile privind sistemul de justiție norvegian sunt: numirea judecătorilor și procurorilor în funcție până la vârsta de pensionare, ceea ce le asigură independența; asigurarea apărării din oficiu pentru infracțiunile a căror pedeapsă depășește 6 luni; inexistența procedurii de recunoaștere a vinovăției pentru negocierea pedepsei; completul de judecată mixt, format din judecători profesioniști și judecători laici, iar nu curte cu jurați²⁵; rolul activ al instanței, chiar în condiții de procedură adversarială, constând în administrarea de probe din oficiu; formarea profesională a judecătorilor prin cursuri, inclusiv în domeniul psihologiei martorului; dreptul avocatului apărării de a solicita efectuarea de probe suplimentare de către poliție și de a cunoaște materialul de urmărire penală pe parcursul urmăririi penale; desemnarea

²⁴ U. STRIDBECK, P.-S. MAGNUSSEN, *op. cit.*

²⁵ S.-E. JEBENS (High Court Judge), *The right to a fair trial in Norway*, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-sj.htm>, vizitat la 18 martie 2023.

experților de către instanță, ceea ce le asigură neutralitatea, iar nu de către părți; instituirea unei comisii naționale medico-legale (din 1900) care asigură calitatea tuturor expertizelor medico-legale efectuate în cauze penale. Este de menționat că toate aceste garanții lipsesc, de principiu, în procesul tipic statelor *common-law*, dar sunt regăsite, într-o formă similară, în procesul continental, inclusiv în sistemul românesc de justiție.

Revizuirea ca instituție a înlăturării erorii judiciare

Toate sistemele de drept reglementează procedura prin care o hotărâre definitivă, eronată în privința stării de fapt, poate fi înlăturată, retractată, modificată sau chiar, doar, considerată caducă/fără efect. Sistemele de drept continental instituie o cale de atac specifică, separată de calea de atac ordinară, denumită „revizuire”, în timp ce sistemele *common-law* dau posibilitatea formulării căii de atac denumită „apel”, însă cu anumite limite și condiții. Nu trebuie să se considere, doar pe baza simplei denumiri de „apel”, că sistemele *common law* oferă o mai largă posibilitate de a se cere și judeca reformarea/retractarea hotărârii definitive considerate greșite, în raport cu sistemele continentale sau, cu atât mai puțin, în raport cu dreptul românesc în materie. Instituția „apelului” în *common law* este mult diferită în conținut de apelul din procesul penal român, și, încă, și mai diferită atunci când „apelul” este îndreptat împotriva fondului unei hotărâri definitive, cu alte cuvinte, împotriva a ceea ce au decis jurații.

Sigur că, prin contestarea corectitudinii stării de fapt stabilite într-o hotărâre penală definitivă, sunt puse față în față principiile autorității de lucru judecat și al aflării adevărului²⁶. Măsura în care aflarea adevărului are prevalență (cum, de altfel, este admis în principiu în toate legislațiile) diferă semnificativ de la sistem național la sistem național, chiar în cadrul aceluiași mare sistem de drept procesual (continental sau adversarial/*common-law*).

În dreptul european și cel american sunt cunoscute trei sisteme referitoare la instituția revizuirii²⁷. Unele state, precum Marea Britanie, Statele Unite ale Americii sau Mexicul, reglementează doar apelul ca mijloc de înlăturare a erorilor judiciare constând în condamnarea persoanei nevinovate factual sau legal. Altele, într-o proporție importantă - între care indicăm Spania, Italia, Canada, Franța - luând modelul francez, au autorizat revizuirea drept cale de atac extraordinară, însă numai în favoarea condamnatului. Cel de-al treilea sistem este cel german, preluat și de Austria, Norvegia etc., dar și de România, care cunoaște revizuirea atât în favoarea, cât și în defavoarea condamnatului/achitatului.

²⁶ I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 413.

²⁷ J. PRADEL, *Procédure pénale*, 18e édition, Édition Cujas, Paris, 2015, p. 939.

Distinct de procedura de judecată, statele cu sistem *common-law* cunosc și procedura administrativă prin care suveranul (prin reprezentant) sau guvernatorul, constatând eroarea judiciară, dispune încetarea executării pedepsei și eliberarea condamnatului (*habeas corpus*), fără ca hotărârea de condamnare să fie anulată formal.

Franța. Sistemul de drept francez reglementează instituția revizuirii în art. 622 și urm. Cod procedură penală. Este de precizat că infracțiunile sunt împărțite, în funcție de gravitatea lor și de limitele de pedeapsă, în crime, delictе și contravenții, iar revizuirea este permisă doar pentru crime și delictе.

Potrivit acestui text (în vigoare până în 2004), revizuirea unei decizii penale definitive poate fi cerută în beneficiul oricărei persoane recunoscută vinovată de săvârșirea unei crime sau unui delict, dacă:

1. După o condamnare pentru omor, sunt descoperite probe care indică faptul că persoana pretins ucisă este în viață;

2. După o condamnare pentru o crimă sau un delict, printr-o nouă hotărâre a fost condamnată o altă persoană pentru aceeași faptă, iar cele două condamnări nu se pot concilia, contradicția constând în faptul că hotărârea de condamnare a unuia constituie proba nevinovăției celuilalt;

3. Un martor audiat a fost, ulterior condamnării acuzatului, urmărit și condamnat pentru mărturie mincinoasă împotriva acestuia;

4. După o condamnare, se produce sau se descoperă un fapt nou sau necunoscut de instanță la data judecării, de natură a naște un dubiu asupra vinovăției condamnatului²⁸.

La aceste cazuri de revizuire se adaugă și cel de la art. 626 alin. (1) (denumit „în reexaminare”²⁹), conform căruia reexaminarea unei decizii penale definitive poate fi cerută în beneficiul oricărei persoane recunoscute vinovată de o infracțiune, dacă rezultă dintr-o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului că acea condamnare a fost pronunțată cu încălcarea dispozițiilor Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a protocoalelor sale adiționale, și dacă, în raport de natura și gravitatea sa, încălcarea constatată produce pentru condamnat consecințe prejudiciabile ce nu pot fi înlăturate prin acordarea indemnizației echitabile în temeiul art. 41 din Convenție.

Din textele prezentate se poate observa limitarea cazurilor de revizuire clasică și de reexaminare la situațiile de pronunțare a unei hotărâri definitive *de condamnanare*.

Din punct de vedere procedural și instituțional, revizuirea este supusă unor limitări importante, constând în aceea că cererea de revizuire se adresează

²⁸ În prezent, ca urmare a Legii din 20 iunie 2004, art. 622 Cod procedură penală francez a fost simplificat și cuprinde doar cazul indeterminat de revizuire, dat fiind că acesta acoperă, printr-o interpretare extensivă, toate celelalte cazuri expres reglementate.

²⁹ J. PRADEL, *op. cit.*, p. 939.

Comisiei (naționale și unice) pentru revizuirea condamnărilor penale care, în urma analizei motivelor și probelor invocate, sesizează Camera (secția) penală a Curții de Casație. Aceasta din urmă se va pronunța, printr-o judecată publică, asupra chestiunilor de fapt și de drept, pronunțând o hotărâre nesusceptibilă de cale de atac, iar dacă apreciază cererea de revizuire ca fiind fondată dispune anularea condamnării, trimițând sau nu cauza spre o nouă judecată pe fond, în funcție de necesitatea unor noi dezbateri contradictorii. În ce privește cererea de reexaminare, aceasta trebuie introdusă direct la Curtea de Casație, și va face obiectul examinării de către o comisie formată din 7 judecători ai acestei Curți, ce se pronunță în urma unei audieri publice printr-o hotărâre nesusceptibilă de cale de atac. Dacă apreciază cererea ca fiind admisibilă, se trimite cauza fie în fața plenului Curții de Casație, fie în fața jurisdicției de fond, după caz.

Cererea de revizuire poate fi introdusă oricând, în timp ce cererea în reexaminare poate fi introdusă în termen de 1 an de la data hotărârii Curții Europene.

Așadar, în sistemul francez, revizuirea este o procedură extraordinară nu numai din perspectiva limitării cazurilor în care poate fi cerută, ci și din perspectiva organelor judiciare implicate, dat fiind că admisibilitatea cererii trece printr-un filtru administrativ-jurisdicțional și se decide numai de către instanța supremă; o astfel de procedură îngreunează, cu siguranță, posibilitatea obținerii unei decizii de admitere a cererii de revizuire sau reexaminare.

Italia. Revizuirea este admisibilă numai în favoarea condamnaților, iar cazurile de revizuire se referă, pe scurt, la inconciliabilitatea mai multor hotărâri penale, la anularea unei sentințe civile sau la falsitatea unor înscrisuri pe care s-a fondat condamnarea, precum și la descoperirea de noi probe care, singure sau legate de cele evaluate, demonstrează că cel condamnat trebuie să fie eliberat. Se cere însă (aparent, mai strict decât în procedura franceză) ca elementele pe baza cărora se solicită revizuirea trebuie, sub sancțiunea inadmisibilității, să demonstreze, dacă se confirmă realitatea lor, că cel condamnat trebuie eliberat în urma unei sentințe de absolvire sau de necontinuare a procesului (achitare, încetarea procesului penal).

Judecarea admisibilității în principiu se realizează de către curtea de apel.

Marea Britanie. Până în 1907, în Marea Britanie nu a fost cunoscut dreptul de a solicita rejudecarea unei condamnări stabilite de jurați. Singura posibilitate a victimei unei erori judiciare era aceea de a apela la bunăvoința discreționară a regelui/reginei (*Royal pardon*)³⁰, acordată în dreptul vechi direct de suveran, mai apoi de către ministrul de interne ca reprezentant al suveranului. În urma unui număr important de erori judiciare și a presiunii publice, a fost înființată Curtea Penală de Apel (*Court of Criminal Appeal*) pentru a crea posibilitatea persoanelor condamnate să exercite o cale de atac împotriva hotărârii de condamnare decisă în

³⁰ A. DEJEAN DE LA BÂTIE, *op. cit.*

cadrul unui proces cu jurați (*trial on indictment*). Curtea are competența de a judeca deopotrivă atât apelurile ordinare introduse împotriva hotărârii, cât și apelurile care, potrivit dreptului continental, constituie cereri de revizuire.

Din 1995, rolul ministrului de interne de a investiga sesizările privind condamnări greșite a fost preluat de Comisia de revizuire a cauzelor penale (*Criminal Case Review Commission -CCRC*), ca organism independent, pentru a examina eventualele erori de justiție și a decide dacă acestea ar trebui să fie examinate în apel la instanța de judecată. Această comisie este autorizată să trimită cauza în fața Curții Penale de Apel atunci când consideră că există o posibilitate reală ca verdictul (de vinovăție), condamnarea sau sentința să nu fie menținute datorită unui argument sau unei probe care nu au fost invocate în cadrul procedurilor care au condus la acestea sau în orice apel sau cerere de permisiune de apel împotriva acestora, iar un apel împotriva condamnării, verdictului sau sentinței a fost soluționat ori cererea de permisiune de apel împotriva acestora a fost respinsă.

Similar Marii Britanii, în Statele Unite ale Americii, Canada, Australia, Noua Zeelandă, au fost înființate organisme publice sau private, non-jurisdicționale ele însele, cu rolul de a investiga cauzele erorilor judiciare.

Statele Unite. Astfel, după o serie de studii academice care au atras atenția asupra numărului mare de condamnări greșite și asupra principalelor cauze ale acestora, în 1992, în Statele Unite a fost înființat Proiectul „Innocence” la Facultatea de Drept Benjamin N. Cardozo, acesta funcționând ca o organizație privată nonprofit ce analizează cazurile în care testul ADN postcondamnare poate da dovadă concludentă a nevinovăției. Ulterior, au fost create proiecte similare regionale, în cadrul universităților din întreaga țară, desigur, cu extinderea cercetărilor și la alte categorii de probe.

Canada. În Canada au fost instituite Comisiile Regale de Anchetă (*Royal Commissions of Inquiry*), precum și, mai recent, Grupul de lucru pentru prevenirea erorilor judiciare (*Working Group on the Prevention of Miscarriages of Justice*) format din procurori cu o mare experiență (șefi ai procuraturilor statale), cu contribuția și a unor șefi ai poliției, care analizează în ansamblu cauzele erorilor judiciare și formulează recomandări cuprinse în rapoarte.

În schimb, în **Norvegia** funcționează Comisia de reexaminare a cauzelor penale (*Norwegian Criminal Cases Review Commission -NCCRC*), organism administrativ independent înființat în 2004, ce are puterea să investigheze și să decidă redeschiderea cauzelor penale. Diferența importantă între Comisia norvegiană și cele din statele *common-law* este aceea că în Norvegia comisia analizează toate cererile de redeschidere, între care se numără și cele ale procuraturii, în timp ce în alte state comisia similară se concentrează numai asupra cauzelor grave (condamnări grele ori la pedeapsa cu moartea), sau numai asupra celor în care eroarea ar putea fi dovedită prin probe științifice, precum expertiza ADN. O altă diferență este aceea că în Norvegia comisia are atât rolul de investigare, cât și rolul de a decide

redeschiderea procesului, rol care, în statele *common-law*, este asigurat de Curtea de Apel. Comisia norvegiană are asigurată finanțarea publică, poate dispune efectuarea de investigații de către poliție, poate numi avocați sau experți pe cheltuială publică, etc., aspecte ce nu sunt disponibile proiectelor americane, acestea fiind organisme private. Un alt aspect interesant în practica norvegiană este acela că, în caz de redeschidere a procesului, cauza este trimisă pe rolul unei instanțe dintr-un alt district decât cel al instanței care a pronunțat condamnarea, în acest fel asigurându-se imparțialitatea noii judecăți.

Germania. Codul de procedură penală german, în art. 359 și 362, stabilește cazurile în care se poate rejudeca un proces încheiat printr-o sentință definitivă și irevocabilă³¹, în favoarea condamnatului și, respectiv, în defavoarea acestuia, situațiile nefiind identice în cele două ipoteze.

Cazurile de rejudecare în favoarea condamnatului se referă la:

- folosirea unui înscris falsificat ca fiind adevărat, în defavoarea acuzatului;
- mărturie intenționat falsă sau expertiză intenționat eronată în defavoarea acuzatului, ori respingerea unei mărturii sau expertize ce era în favoarea acuzatului, datorită încălcării intenționate sau din neglijență a îndatoririlor martorului ori expertului;
- încălcarea penală a obligațiilor sale oficiale de către un judecător sau un jurat ce a luat parte la pronunțarea sentinței, cu excepția situației când încălcarea a fost determinată chiar de persoana condamnată;
- desființarea sentinței civile pe care s-a întemeiat hotărârea de condamnare;
- prezentarea unor noi fapte sau mijloace de probă care, singure sau în legătură cu dovezile administrate anterior, sunt de natură să întemeieze achitarea inculpatului sau aplicarea unei legi penale mai blânde, a unei pedepse mai mici sau a unei, în esență, alte hotărâri privind o măsură de îndreptare și siguranță;
- constatarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a unei încălcări a Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale sau a protocoalelor acesteia, încălcare pe care se bazează sentința de condamnare.

Cazurile de rejudecare în defavoarea celui achitat se referă la:

- folosirea unui înscris neadevărat sau falsificat în favoarea celui achitat;
- mărturie intenționat falsă sau expertiză intenționat eronată în favoarea celui achitat, ori respingerea unei mărturii sau expertize ce era în defavoarea acuzatului, datorită încălcării intenționate sau din neglijență a îndatoririlor martorului ori expertului;
- încălcarea penală a obligațiilor sale oficiale de către un judecător sau un jurat ce a luat parte la pronunțarea sentinței;

³¹ Codul german folosește noțiunea de „revizuire” pentru a reglementa procedurile care, în dreptul român, constituie contestație în anulare sau recurs în casație.

- existența unei mărturisiri plauzibile de săvârșire a infracțiunii, făcută în instanță sau extrajudiciar.

Se poate observa că revizuirea în favoarea condamnatului cuprinde dispoziții mai generoase decât cea în defavoare, conform cărora noile fapte sau noile mijloace de probă pot conduce nu numai la clasică soluție inversă (achitare) ci și la aplicarea unei legi mai blânde (ex. schimbarea încadrării juridice într-o altă infracțiune de gravitate redusă), a unei pedepse mai mici (ex. reținerea unor circumstanțe atenuante) sau, în general, la pronunțarea unei soluții mai favorabile decât cea revizuită. Descoperirea de noi fapte sau mijloace de probă care ar conduce la condamnare în loc de achitare nu constituie caz de revizuire în defavoarea celui achitat, cu excepția situațiilor expres reglementate.

România. Instituția revizuirii a parcurs în timp un drum sinuos, inițial adoptând concepția franceză, combinată ulterior cu cea germano-austriacă. Este de menționat că în Transilvania, până la Marea Unire și la uniformizarea legislativă, instituția revizuirii era similară celei austriece.

Astfel, inițial, revizuirea putea fi cerută numai în favoarea condamnatului. Încă din perioada pravilei domnitorului Ion Sturdza (1826), aceasta statua că „cel osândit are slobodă voie de la pravilă ca să ceară să se facă de iznoavă cercetare, când va avea destule dovezi spre dezvinovățirea sa”³².

Codul Alexandru Ioan Cuza (1864) reglementează, și el, revizuirea doar în favoarea condamnatului, dar o limitează drastic, atât în privința categoriei de infracțiuni la care se poate raporta (doar crimele, cu excluderea delictelor și contravențiilor) cât și în privința cazurilor de revizuire: 1. Inconciliabilitatea a două hotărâri de condamnare, dată (doar) de faptul că existența lor probează că unul dintre condamnați este nevinovat; 2. Existența în viață a victimei omorului pentru care a fost condamnată o persoană; 3. Mărturia mincinoasă împotriva condamnatului.

În aceeași perioadă, în Transilvania era în vigoare Legea nr XXXIII din 1896 despre procedura penală, modificată în 1907 și în 1914, care, în art. 446-450 reglementa amănunțit și separat revizuirea în favoarea condamnatului și revizuirea în defavoarea celui achitat sau condamnat la o pedeapsă prea ușoară în raport cu infracțiunea real săvârșită³³.

Codul Carol al II-lea din 1936 a preluat ideea posibilității revizuirii nu numai în favoarea condamnatului, ci și în defavoarea celui absolvit de răspundere, dar, în același timp, a păstrat și concepția franceză potrivit căreia revizuirea ca urmare a descoperirii de acte sau fapte necunoscute la data primei condamnări era admisibilă numai dacă acestea puteau conduce la soluția inversă. Așadar, nu se preia

³² I. NEAGU, M. DAMASCHIN, op. cit., p. 413.

³³ Pentru dezvoltări, a se vedea T.-V. GHEORGHE, *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*, Editura Hamangiu, București, 2021, pp. 424-426.

reglementarea austro-ungară specifică Transilvaniei, referitoare la posibilitatea rectificării erorilor de fapt ce au condus la o condamnare prea grea sau, dimpotrivă, prea ușoară în raport cu infracțiunea real săvârșită.

Codul de procedură penală din 1968 menține viziunea (de influență germană) conform căreia în procesul penal se impune repararea tuturor erorilor majore de fapt, atât privind greșita condamnare, cât și privind greșita achitare. E o dovadă, în opinia noastră, despre cum se raportează dreptul românesc, dar și poporul român, la principiul aflării adevărului, statuând că adevărul se impune a fi aflat în ambele ipoteze.

În schimb, cu privire la cazul de revizuire indeterminat, privind descoperirea de fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei [art. 394 alin. (1) lit. a) C. proc. pen. din 1968], revizuirea, fie în favoare, fie în defavoare, nu este permisă decât dacă prin noua judecată se ajunge la soluția contrară³⁴. Așadar, nu este considerată eroare judiciară majoră (care să se impună a fi corectată) împrejurarea că, în cazul condamnării, au fost omise situații de fapt ce duceau către o agravare importantă a răspunderii penale sau, dimpotrivă, către o răspundere atenuată. Prin aceasta, legea română păstrează concepția franceză și prezervă autoritatea de lucru judecat bazată pe principiul securității juridice.

În Codul de procedură penală intrat în vigoare în 2014 s-a inițiat revenirea la vechiul principiu privind admisibilitatea revizuirii (pentru fapte și împrejurări nou cunoscute) doar în favoarea condamnatului. Astfel, în forma intrată în vigoare, art. 453 alin. (1) lit. a) și alin. (3) prevedea că revizuirea pentru descoperirea unor fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute la soluționarea cauzei și care dovedesc netemeinicia hotărârii poate fi cerută numai în favoarea condamnatului sau a celui față de care s-a dispus renunțarea la aplicarea pedepsei ori amânarea aplicării pedepsei. Soluția legislativă a fost declarată neconstituțională prin decizia nr. 2/2017, reținându-se că excluderea posibilității revizuirii hotărârii de achitare încalcă prevederile constituționale privind egalitatea în drepturi (art. 16), privind accesul liber la justiție (art. 21) și privind exercitarea prerogativelor de către Ministerul Public (art. 131), prin aceea că lipsește partea civilă de accesul la justiție și de posibilitatea de a-și apăra drepturile și interesele legitime într-un mod egal cu părțile civile din procesele în care se solicită revizuirea pe alte temeuri [art. 453 alin. (1) lit. b), c), d) C. proc. pen.], ce permit retractarea hotărârii și în defavoarea persoanei achitate, precum și prin aceea că lipsește procurorul de posibilitatea de a acționa în calitate de apărător al intereselor generale ale societății, dar și ale părților din proces, în ce privește, în concret, îndreptarea hotărârilor penale definitive care se întemeiază pe erori judiciare³⁵.

³⁴ I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 421.

³⁵ Parag. 25 din decizia C.C.R. nr. 2/2017.

Procedura revizuirii în dreptul intern se caracterizează prin următoarele particularități:

1. Cererea de revizuire poate fi introdusă nemijlocit la instanța care a soluționat cauza în primă instanță, fără restricții de acces la aceasta, iar revizuirea întemeiată pe o hotărâre a Curții Europene poate fi introdusă direct la instanța a cărei hotărâre a fost declarată neconformă cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului.

2. Admisibilitatea în principiu a cererii de revizuire se examinează de o instanță (independentă și imparțială);

3. Instanța sesizată nu poate refuza soluționarea cererii;

4. Cu ocazia rejudecării fondului, instanța poate solicita parchetului să efectueze administrarea unor probe în condiții de celeritate specifice urmăririi penale, într-un termen relativ scurt -3 luni;

5. Împotriva hotărârii de respingere a admisibilității în principiu a revizuirii, precum și împotriva hotărârilor în rejudecarea fondului revizuirii, poate fi exercitată o cale de atac, în principiu, devolutivă.

Concluzii

Analiza comparativă a cauzelor producerii erorilor judiciare în procesele penale precum și a căilor de remediere a acestora duce, în opinia noastră, la concluzia că sistemul procesual penal românesc asigură un standard înalt de calitate și siguranță în această materie.

Dreptul procesual românesc asigură stabilirea și, în caz de eroare, re-stabilirea realității factuale, atât în situația verdictului de vinovăție, cât și în situația celui de nevinovăție. Căutând și descoperind adevărul, înfăptuind dreptatea, judecătorul contribuie la asigurarea libertății celorlalți³⁶.

Din punct de vedere al rațiunii justiției penale, se produce o consecință gravă nu numai prin condamnarea nevinovatului, ci și prin lăsarea în libertate a infractorului/criminalului. Așadar, excluderea revizuirii în defavoarea acuzatului ar leza sentimentul public de justiție, mai ales atunci când vinovăția se conturează cu pregnanță, spre exemplu prin probe ADN³⁷.

Calea revizuirii împotriva condamnării (pretins) greșite este deschisă permanent, nu depinde de o procedură administrativă prealabilă, precum este situația în alte sisteme de drept, iar temeinicia soluției este garantată prin posibilitatea exercitării unei căi de atac.

Mai mult, Codul de procedură penală român a fost modificat în sensul în care, în prezent, mai întâi este sesizată instanța, și abia apoi, dacă situația de fapt s-ar stabili cu mare greutate ca urmare a specificului administrării probelor, poate fi

³⁶ V. STOICA, *op. cit.*

³⁷ J. PRADEL, *op. cit.*, p. 941.

sesizat procurorul pentru a efectua cercetările necesare, într-un termen relativ scurt, ce nu poate depăși 3 luni. Astfel, soluționarea este permanent sub controlul instanței, spre deosebire de procedura codului anterior, în care, inițial, cererea era trimisă la procuror pentru cercetări și abia apoi acesta sesiza - obligatoriu - instanța. Modalitatea prezenta unele inconveniente în comparație cu soluția actuală, în sensul că procurorul putea întârzia cercetările fără a putea fi controlat de instanță, și, de asemenea, admiterea și administrarea probelor erau sub controlul procurorului, care, din reflex profesional, ar fi putut să omită relevanța unor probe sau ar fi putut să administreze incomplet probele, să le interpreteze într-o notă ce impunea respingerea cererii de revizuire, astfel putând fi influențată și soluția instanței.

Trebuie remarcat, în final, că în justiția penală română au fost documentate foarte puține cazuri de eroare judiciară (în sensul condamnării greșite), cel mai recent fiind cazul „Țundrea” (condamnat în 1992, achitat în revizuire în 2004), iar, ca referință mai veche (1977), afacerea „Anca”³⁸. Personalități³⁹ sau opinia publică prin intermediul *mass-media*, au vorbit și de alte cazuri, care însă au în vedere doar urmărirea penală eronată, arestarea preventivă urmată de achitare, condamnarea în primă instanță urmată de achitare definitivă, constatarea prescripției răspunderii penale în calea de atac a contestației în anulare, după condamnarea definitivă, etc., situații ce nu reprezintă erori judiciare în sensul propriu al noțiunii, în măsura în care nu s-a stabilit în mod greșit, cu titlu definitiv, o situație de fapt care să atragă răspunderea penală a unei persoane nevinovate. Mai degrabă, în ultima perioadă se conturează un curent de practică judiciară ce tinde către excluderea din dosare a unor probe de vinovăție esențiale, pe criterii de drept/formă, și nu pe criterii de fapt/veridicitate, consecința fiind declararea nevinovăției procedurale a acuzatului. Totodată, se poate afirma cu suficientă relevanță, chiar în lipsa unor statistici, că eventuala denaturare a probelor, omisiunea de a fi administrate ori chiar interpretarea lor greșită se produc, dacă și acolo unde se produc, în favoarea inculpatului iar nu în defavoarea acestuia; drept urmare, în sistemul judiciar penal român, carențele în legătură cu fenomenul erorii judiciare se regăsesc în domeniul achitării vinovatului, și doar cu titlu excepțional, extrem de rar, în domeniul condamnării (definitive) a nevinovatului.

Referințe bibliografice:

1. BUTOI, T., BUTOI, I.-T., *Psihologie judiciară. Tratat universitar*, vol. II, Editura Fundației România de Măine, București, 2001;

³⁸ T. BUTOI, I.-T. BUTOI, *op. cit.*, pp. 80-84.

³⁹ M. VOICU, Despre Răul cel mare din Casa Justiției, <https://www.juridice.ro/essentials/1481/din-nou-despre-raul-cel-mare-din-casa-justitiei>, vizitat la 12 aprilie 2023.

2. DEJEAN DE LA BÂTIE, A., *La réparation de l'erreur judiciaire en France et au Royaume-Uni*, <https://docassas.u-paris2.fr/nuxeo/site/esupversions/5dac0a2d-4af3-485f-873d-6e2eeac4749b?inline>, vizitat la 12 aprilie 2023;
3. Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, September 2004, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/ccr-rc/pmj-pej/pmj-pej.pdf>, vizitat la 18 martie 2023;
4. DONGOROZ, V., BULAI, C., KAHANE, S., ILIESCU, N., ANTONIU, G., STĂNOIU, R., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. VI, Ed. All Beck, Ed. Academiei Române, București, 2003;
5. FICHEAU, A., *Les erreurs judiciaires, Mémoire de D.E.A. Droit et Justice*, 2002, Université de Lille II, Faculté de Sciences Juridiques, Politiques et Sociales, p.7, www.edoctorale74.univ-lille2.fr, vizitat la 11 ianuarie 2020 ;
6. FINKELSTEIN, R., *The adversarial system and the search for truth*, Monash University Law Review, vol. 37, No 1, 2011, www.austlii.edu.au, vizitat la 12 noiembrie 2016;
7. FRANK, J., *Courts on Trial: Myth and Reality in American Justice, Chapter 6: The „Fight” Theory versus The „Truth” Theory*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1949, www.la.utexas.edu, vizitat la 1 februarie 2020;
8. GHEORGHE, T.-V., *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*, Editura Hamangiu, București, 2021;
9. GOULD, J., LEO, R., *One Hundred Years Later: Wrongful Convictions after a Century of Research*, Journal of Criminal Law and Criminology, volume 100, issue 3, article 7, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc> , vizitat la 18 martie 2023;
10. JEBENS, S.-E. (High Court Judge), *The right to a fair trial in Norway*, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-sj.htm> , vizitat la 18 martie 2023;
11. NEAGU, I., DAMASCHIN, M., *Tratat de procedură penală. Partea specială*, ediția a II-a, Universul Juridic, București, 2018;
12. NIȚĂ, A.-J., *Drept constituțional*, Editura Universul Juridic, București, 2022;
13. POYSER, S., GRIEVE, J.-D., *Miscarriages of justice: what can we learn*. In: Griffiths, Andy and Milne, Rebecca, (eds.) *The Psychology of Criminal Investigation: from theory to practice*. Routledge (2018), p. 2, <https://www.routledge.com/The-Psychology-of-Criminal-Investigation-From-Theory-to-Practice/Griffiths-Milne/p/book/9781138639416> , vizitat la 12 aprilie 2023;
14. PRADEL, J., *Procédure pénale*, 18e édition, Édition Cujas, Paris, 2015;
15. STOICA, V., *Pot fi prevenite erorile judiciare?*, în Revista „ Dilema veche”, nr. 924-925, 23 decembrie 2021 – 5 ianuarie 2022;
16. STRIDBECK, U., MAGNUSSEN, P.-S., *Prevention of Wrongful Convictions: Norwegian Legal Safeguards and the Criminal Cases Review Commission*, University of Cincinnati Law Review, volume 80, Issue 4, Article 15, September 2013, <https://scholarship.law.uc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=uclr> , vizitat la 18 martie 2023;

17. VOICU, M., *Despre Răul cel mare din Casa Justiției*, <https://www.juridice.ro/essentials/1481/din-nou-despre-raul-cel-mare-din-casa-justitiei>, vizitat la 12 aprilie 2023;

18. VOLONCIU, N., *Tratat de procedură penală, Parte specială*, vol II, Ed. Paideia, București, 1994 ;

19. YOUNG, A., „Book Review: *Convicting the Innocent: Where Criminal Prosecutions Go Wrong*, by Brandon L. Garrett”, *Osgoode Hall Law Journal* 50.2 (2012), <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca.>, vizitat la 10 ianuarie 2020 ; Department of Justice Canada, *Report on the Prevention of Miscarriages of Justice*, September 2004, <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/ccr-rc/pmj-pej/pmj-pej.pdf>, vizitat la 18 martie 2023;

20. C.C.R., *Decizia nr 2 din 17 ianuarie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.453 alin.(3) și (4) teza întâi și ale art.457 alin.(2) din Codul de procedură penală*, M. Of. nr. 324 din 5 mai 2017;

21. Raport al Registrului Național al Erorilor Judiciare, elaborat de Facultatea de Drept Michigan, în colaborare cu Centrul privind monitorizarea erorilor judiciare din cadrul Facultății de Drept a Universității de Nord-Est din Chicago, www.deathpenaltyinfo.org/innocence-cases., vizitat la 10 ianuarie 2020.